

**ТРАГОМ БЕЛИЋЕВИХ
ДИЈАЛЕКАТА ИСТОЧНЕ И ЈУЖНЕ СРБИЈЕ***

Александра М. Антић, докторанд

Универзитет у Нишу, Филозофски факултет, Ниш, Србија
aleksandraantic1993@gmail.com

У организацији Департамента за српски језик Филозофског факултета у Нишу, у овом граду је 17. и 18. априла 2015. године одржан научни скуп под називом *Александар Белић – 110 година од појаве Српског дијалектолошког зборника*. Повод за организовање поменутог скупа била је стодесетогодишњица појаве Белићевих *Дијалеката источне и јужне Србије*, објављених у првом броју *Српског дијалектолошког зборника*. Годину дана касније, Филозофски факултет је, под уредништвом Јордане Марковић, Недељка Богдановића, Надежде Јовић, Марине Јуришић и Татјане Трајковић, објавио зборник радова *Александар Белић – 110 година од појаве Српског дијалектолошког зборника*, који садржи четрнаест радова изложених на скупу. Поред радова који се баве фонетским, акцентолошким, морфолошким, творбеним и синтаксичким одликама говора призренско-тимочке дијалекатске области, у зборнику налазимо и радове који говоре о трагу који су Белићева истраживања оставила у нашој науци о језику, али и оне који указују на потребу за истраживањем писаног језика, односно градских говора призренско-тимочког краја. На самом крају зборника налази се ко-ауторски рад Јордане Марковић и Марине Јуришић „Прилог библиографији призренско-тимочких говора од 1992. до 2004. године” (стр. 127–191), својеврстан наставак *Библиографије призренско-тимочких говора*, коју су 1992. године сачинили Недељко Богдановић, Вилотије Вукадиновић и Јордана Марковић. Нова библиографија даје попис свих радова (дијалектолошких, ономастичких и сл.) везаних за проучавање призренско-тимочких говора, објављених у периоду од 1992. до 2014. године.

Срето Танасић у раду „Призренско-тимочка дијалекатска област у *Српском дијалектолошком зборнику*” (9–15) испитује колико је пажње било посвећено призренско-тимочком дијалекту у *Српском дијалектолошком зборнику* у периоду од 1905. до 2014. године и долази до закључка да су бројни радови објављени у њему у претходних једанаест деценија умногоме

* Зборник радова са научног скупа Александар Белић – 110 година од појаве Српског дијалектолошког зборника, приређивач Јордана Марковић, Филозофски факултет у Нишу, Ниш, 2016, 192 стр.

утицали на то да ова дијалекатска област постане једна од најиспитанијих на српском језичком простору.

Предмет рада Слободана Реметића „Александар Белић и српска дијалектологија” (17–25) јесте допринос Александра Белића утемељењу дијалектологије у српској науци о језику. Посебно место у Белићевом опусу да то је *Дијалектима источне и јужне Србије* (1905), *Дијалектолошкој карти српског језика* (1905) и расправи *О српским или хрватским дијалектима* (1908). Аутор истиче и то да наша наука о језику дугује захвалност Александру Белићу због покретања *Јужнословенског филолога* (1913) и рада на проучавању призренско-тимочког дијалекта.

Рад Јордане Марковић „Дисциплинарна истраживања после Белића” (27–29) доноси преглед послова којима су се, пратећи Белића, бавили српски лингвисти. Белићеви *Дијалекти источне и јужне Србије* многим су послужили као узор за описивање народних говора различитих средина (говор Сретечке жупе, ђаковачи говор и сл.). Поред радова овог типа, појавили су се и радови из области дијалекатске лексикографије, терминолошке лексикографије и ономастике.

Недељко Богдановић у раду „Дијалекатска творба” (31–35) указује на потребу за изучавањем творбе речи, која у дијалектима у неколико праваца одступа од стања у стандардном/књижевном језику, као и на потребу за укидањем праксе да творба речи остаје готово нетакнута у дијалектолошким монографијама.

Радам „Фонетско-фонолошки статус полугласника у данашњем говору Лужнице” (37–41) Љубисав Ћирић указује на статус полугласника (у предлозима и префиксима, у корену и сл.) у говору Лужнице почетком 21. века, упоређујући га са статусом који је полугласник имао почетком 20. века.

Радивоје Младеновић у раду „Облици именица са несистемском множином у северношарпланинским и метохијско-косовским говорима” (43–51) расправља о „нерегуларности” у облицима као последици дефектности односа облички једнинске и значењски или морфолошки множинске парадигме истих лексема.

Рад „Писани језик Запаљаца с почетка 20. века” (53–61) Јордане Марковић доноси анализу докумената која представљају неки вид обавештења о смрти члана породице на ратишту или од последица рањавања. Анализом ових докумената, насталих између 1913. и 1919. године, дошло се до закључка да је језик писмених Запаљаца с почетка двадесетог века имао особине српског стандардног језика несвојствене говору овог краја, специфичну народну црту и одређен број лексема типичних за административни стил, што значи да га треба посматрати као специфичан вид писаног језика.

Предмет рада Јаворке Маринковић „Врањски акценат на ономастичком материјалу од Белића до данас” (63–69) јесте акцентуација Врања, која се од свих осталих разликује по преношењу акцента за један слог према почетку речи у извесним случајевима. Ово одступање се и данас уочава у микротопонимији територије Врања, коју је ауторка у овом раду представила у оквиру три категорије.

Надежда Јовић у раду „Белићеви *Дијалекти источне и јужне Србије* у светлу српске језичке дијакронике” (71–82) разматра значај наведеног Белићевог дела за историју српског језика. Да Белићева истраживања могу бити одређена као спона између српских средњовековних рукописа везаних за

југоисточну Србију (*Хиландарски медицински кодекс* и др.) и новијих дијалектолошких истраживања говора југоисточне Србије (Заплање, Призрен и сл.) потврђује низ народних црта нађених у свима њима (доследно екавска замена *јата*, *-л > -а* и др.).

Марина Јуришић у раду „Постериорност у призренско-тимочким говорима” (83–91) проучава постериорност у говорима призренско-тимочке дијалекатске области, и то са циљем да расветли синтаксу падежа српских народних говора са аналитичком деклинацијом. Спроведено истраживање показало је да се постериорност у овим говорима обично исказује предлогом *по* и, ређе, предлогом *после*, и то у комбинацији са општим падежом (*по свадбу*, *после рат*) или, ређе, са генитивом (*после сина*).

Рад Татјане Трајковић „Проучавање градских говора у призренско-тимочкој области” (93–100) даје преглед статуса градских говора у досадашњим дијалектолошким истраживањима призренско-тимочке дијалекатске области, указујући притом на потребу савремене српске дијалектологије за истраживањем стања у градским говорима. Међу многобројним монографијама о говорима из поменуте области издвојена је једино монографија *Говори Ниша и околних села*, чији је аутор Пол-Луј Тома, са посебно разврстаним језичким материјалом из града и из села.

Тања Милосављевић у раду „Суфикси субјективне оцене у домену номинације човека у призренско-тимочким говорима (дијахронијски и синхронијски аспект)” (101–111) прати дистрибуцију суфикса субјективне оцене којима се у поменутиим говорима означава особа према неком спољашњем или унутрашњем својству. Праћење развоја суфикса позитивне и негативне оцене од Белића до данас омогућило је уочавање извесних законитости деривационих процеса у номинацији човека.

Рад „Степен очуваности полугласника и палатализованих сугласника *к*, *г* у тимочко-лужничким говорима” (113–125) представља покушај да се у светлу Белићевих *Дијалеката* сагледају промене на фонетском плану које се тичу степена очуваности полугласника и палатализованих сугласника *к* и *г*. Истраживање ових одлика било је засновано на лексичком материјалу сачињеном од придева и именица којима се у тринаест пунктова у сврљишком крају означавају особе мушког пола са спољашњом особином која оставља непријатан естетски утисак.

Може се рећи да је значај зборника *Александар Белић – 110 година од појаве Српског дијалектолошког зборника* двострук: с једне стране, радови објављени у њему подсетили су јавност на улогу коју је Белић имао у развоју наше науке о језику, а са друге стране, показали су да интересовање за проучавањем призренско-тимочке дијалекатске области не јењава чак ни после једанаест деценија истраживања.